

**ФАРМІРАВАННЕ ЧЫТАЦКАЙ САМАСТОЙНАСЦІ
МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ**

ЗМЕСТ

УВОДЗІНЫ	3
ГЛАВА 1 ТЭАРЭТЫЧНЫЯ АСНОВЫ ФАРМІРАВАННЯ ЧЫТАЦКАЙ САМАСТОЙНАСЦІ МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ	5
1.1 Паняцце чытацкай самастойнасці і яе значэнне ў адукацыйным працэсе	5
1.2 Псіхалага-педагагічныя асаблівасці малодшых школьнікаў, якія ўплываюць на схільнасць да чытацкай самастойнасці.....	10
1.3 Метады і прыёмы фарміравання чытацкай самастойнасці ў малодшым школьным узросце	13
ВЫСНОВЫ ПА ПЕРШАЙ ГЛАВЕ	16
ГЛАВА 2 ПРАКТЫЧНЫЯ ПАДЫХОДЫ ДА ФАРМІРАВАННЯ ЧЫТАЦКАЙ САМАСТОЙНАСЦІ МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ	17
2.1 Вывучэнне практыкі фарміравання чытацкай самастойнасці ў навучанні малодшых школьнікаў 3 класа.....	17
2.2 Аналіз праграмы па літаратурным чытанні і бібліятэчных фармуляраў вучняў 3 класа	19
2.3 Сістэма работы па фарміраванні чытацкай самастойнасці	22
ВЫСНОВЫ ПА ДРУГОЙ ГЛАВЕ	26
ЗАКЛЮЧЭННЕ	28
СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ	29
ДАДАТАК	31

УВОДЗІНЫ

Актуальнасць даследавання. Навучанне чытанню з'яўляецца адным з самых важных бакоў навучання і развіцця дзіцяці ў школе: кніга выкарыстоўваецца як асноўны інструмент навучання на ўсіх уроках з першага дня. Чытанне ўяўляецца складаным навыкам, засваенне якога адбываецца ў працэсе навучання. Цікава, што яно з'яўляецца і прадметам навучання школьнікаў, і інструментам навучання, выхавання і развіцця.

Важнай задачай пачатковай адукацыі бачыцца фарміраванне ў дзяцей чытацкай самастойнасці. Далучэнне дзяцей да чытання – важная задача школы. Літаратура валодае істотным патэнцыялам выхавання пісьменнай і актыўнай асобы дзіцяці. Асабліва важна з дапамогай чытання не толькі ўзбагаціць унутраны свет дзіцяці, але і папоўніць яго слоўнікавы запас. У сувязі са змяненнем сацыяльна-эканамічнай сітуацыі ў краіне грамадству патрэбны чалавек, які ўмее здабываць самастойна новыя веды і прымяняць іх у разнастайнай дзейнасці. Асноўнай крыніцай пазнання з'яўляецца кніга. На жаль, з году ў год зніжаецца цікавасць дзяцей да чытання класічнай дзіцячай літаратуры. Адной з прычын з'яўляецца ўзмацненне ўплыву сродкаў масавай інфармацыі. Чытанне кніг замяняецца шматгадзінным праглядам тэлеперадач, а месца сямейных бібліятэк займаюць цяпер відэатэкі і кампутарныя гульні. Каб абудзіць цікавасць да кнігі і самастойнага чытання ў малодшых школьнікаў, настаўнікам і бацькам трэба шукаць усё новыя метады і прыёмы далучэння дзіцяці да чытання.

Праблеме развіцця чытацкай самастойнасці ў малодшых школьнікаў прысвечаны працы такіх навукоўцаў як Л. С. Выгоцкі, В. В. Джэжэлей, Н. Д. Малдаўская, Н. Н. Святлоўская, Дз. Б. Эльканін, І. І. Ціхамірава і інш.

Актуальнасць тэмы даследавання звязана з тым, што ў наш час рознымі навукоўцамі і педагогамі адзначаецца катастрафічны спад цікавасці да чытання ў школьнікаў. Адной з прычын дадзенай тэндэнцыі з'яўляецца імклівае развіццё інфармацыйных тэхналогій і з'яўленне розных крыніц інфармацыі ў выглядзе інфармацыйных рэсурсаў Інтэрнэт-асяроддзя, даступных дзецям сродкаў масавай інфармацыі. Для сучаснага дзіцяці прасцей і цікавей паглядзець тэлевізар ці зазірнуць у манітор кампутара ці тэлефона, чым пачытаць кнігу. Новыя тэхналогіі дазваляюць хутчэй і без асаблівых намаганняў адшукаць любую інфармацыю. У вучняў запавольваецца працэс чытання і цікавасць да яго знікае. У сувязі з гэтым у многіх бацькоў і педагогаў ўзнікае праблема, як далучыць малодшага школьніка да чытання, развіць у яго чытацкі інтарэс. Варта адзначыць, што менавіта ў малодшым школьным узросце ёсць усе магчымасці не прымушаць дзіцяці вучыцца, а

далучаць яго ў працэс навучання, у тым ліку і з дапамогай кнігі. Таму тэма фарміравання чытацкай самастойнасці ў малодшых школьнікаў досыць актуальная ў наш час.

Мэта даследавання: распрацаваць сістэму работы, накіраваную на фарміраванне чытацкай самастойнасці малодшых школьнікаў.

Аб'ект даследавання: працэс развіцця чытацкай самастойнасці малодшых школьнікаў.

Прадмет даследавання: методыка працы на ўроках літаратурнага чытання ў 3 класе, накіраваная на развіццё чытацкай самастойнасці ў вучняў.

Задачы даследавання:

1. Прааналізаваць паняцце чытацкай самастойнасці і яго значэння ў адукацыйным працэсе.

2. Вылучыць псіхалага-педагагічныя асаблівасці малодшых школьнікаў, якія ўплываюць на схільнасць да чытацкай самастойнасці.

3. Раскрыць метады і прыёмы фарміравання чытацкай самастойнасці ў малодшым школьным узросце.

4. Вывучыць практыку фарміравання чытацкай самастойнасці ў навучанні малодшых школьнікаў 3 класа.

5. Прааналізаваць праграму па літаратурным чытанні і бібліятэчныя фармуляры вучняў 3 класа.

6. Распрацаваць сістэму работы па фарміраванні чытацкай самастойнасці ў 3 класе.

Для вырашэння пастаўленых задач былі выкарыстаны наступныя **метады** збору і апрацоўкі інфармацыі: аналіз літаратурных крыніц, сістэматызацыя атрыманых дадзеных, аналіз дадзеных фармуляраў.

Тэарэтычная значнасць заключаецца ў даследаванні асноўных асаблівасцяў фарміравання чытацкай самастойнасці ў малодшых школьнікаў, а таксама вызначэнні тэарэтычных асноў вырашэння гэтай праблемы.

Практычная значнасць даследавання заключаецца ў распрацоўцы сістэмы работы на ўроках літаратурнага чытання для 3 класа, накіраванай на развіццё чытацкай самастойнасці ў вучняў, якая была ўключана ў практыку работы настаўнікаў пачатковых класаў ДУА «Сярэдняя школа № 10 г. Магілёва».

База даследавання: дзяржаўная ўстанова адукацыі «Сярэдняя школа №10 г. Магілёва».

Структура і аб'ём курсавой працы абумоўлены яе мэтай і пастаўленымі задачамі. Праца складаецца з уводзін, дзвюх глаў, заключэння, спісу выкарыстаных крыніц, які налічвае 27 найменняў, а таксама 3 дадаткі. Агульны аб'ём працы склаў 30 старонак, без уліка дадатку.

ГЛАВА 1 ТЭАРЭТЫЧНЫЯ АСНОВЫ ФАРМІРАВАННЯ ЧЫТАЦКАЙ САМАСТОЙНАСЦІ МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ

1.1 Паняцце чытацкай самастойнасці і яе значэнне ў адукацыйным працэсе

Навучанне чытанню з'яўляецца адным з самых важных напрамкаў навучання і развіцця дзіцяці ў школе. Бо ні адзін навучальны прадмет немагчыма вывучыць без умення чытаць. Авалоданне навыкам чытання для вучняў з'яўляецца важнай умовай паспяховага навучання ў школе па ўсіх прадметах. Акрамя таго, чытанне з'яўляецца адным з асноўных спосабаў атрымання інфармацыі і ў пазаўрочны час. Яно ўяўляе сабой вялікія магчымасці для разумовага, эстэтычнага і маўленчага развіцця вучняў.

Адной з асноўных задач пачатковай адукацыі з'яўляецца фарміраванне ў дзяцей чытацкай дзейнасці – навучанне іх правільнаму, бегламу, асэнсаванаму, выразнаму чытанню. Варта сказаць, што чытанне ўяўляе сабой «складаны навык, засваенне якога адбываецца ў працэсе навучання; пазнаванне і ўзнаўленне гукавой гаворкі, пазначанай літарамі» [24, с. 5]. Цікава, што чытанне з'яўляецца і прадметам навучання школьнікаў, і інструментам навучання, выхавання і развіцця.

Сёння чытанне адыгрывае важную ролю ў фарміраванні асобы, яе маральным выхаванні, спрыяе развіццю сэнсавага ўспрымання, увагі, памяці, мыслення, уяўлення дзіцяці. Менавіта таму асаблівую актуальнасць набывае пытанне развіцця чытацкай самастойнасці ў малодшых школьнікаў, якая з'яўляецца адным з фактараў развіцця пазнавальнай актыўнасці, а значыць, мае вялікае значэнне ў фарміраванні пісьменнай, усебакова развітай асобы.

Стаўленне чалавека да кнігі фарміруецца яшчэ ў малодшым школьным узросце. Менавіта ў гэты перыяд закладваюцца асноўныя чытацкія ўменні і навыкі, вырашаецца пытанне, ці будзе стаўленне чытача да кнігі актыўным або памяркоўна пасіўным. Чытацкая самастойнасць шмат у чым вызначае асобу чалавека, таму працэс фарміравання яе у малодшых школьнікаў разглядаецца як важная педагагічная, псіхалагічная, метадычная і сацыяльная праблема.

Паняцце «чытацкая самастойнасць» цесна звязана з такімі паняццямі як «чытанне», «чытацкая дзейнасць» і «чытацкая цікавасць»: яны з'яўляюцца базавымі для разгляду праблем развіцця чытацкай самастойнасці.

У псіхалага-педагагічнай літаратуры чытанне вызначаецца як адзін з відаў маўленчай дзейнасці, які ўяўляе сабой пераклад літарнага кода ў гукавы

і асэнсаванне ўспрынятай інфармацыі [24]. Яно з'яўляецца досыць складаным псіхафізіялагічным працэсам. У ім удзельнічаюць зрокавыя, маўленчыя, слыхавыя і маўленчаслыхавыя аналізатары. Доктар педагагічных навук Б. Г. Ананьеў лічыць, што ў аснове працэсу чытання ляжаць «складаныя механізмы ўзаемадзеяння аналізатараў і часавых сувязяў дзвюх сігнальных сістэм» [2, с. 118]. Чытанне пачынаецца з візуальнага ўспрымання, распазнавання і пазнавання літар, пасля з'яўляецца гук, які ўзнаўляе адлюстраванне слова, ён чытаецца. У выніку, дзякуючы суадносінам гукавой формы слова і яго значэння, чытанне становіцца зразумелым. Такім чынам, чытанне разглядаецца як дзейнасць, якая складаецца з трох узаемазвязаных дзеянняў: успрымання літарных знакаў, вымаўлення таго, што імі пазначана, і асэнсавання прачытанага.

Паняцце «чытацкая дзейнасць» з'яўляецца для навукі досыць новым: яно ўзнікла сярод навукоўцаў-псіхолагаў, педагогаў і метадыстаў, якія разглядаюць чытанне, у першую чаргу, як камунікатыўную маўленчую пазнавальную дзейнасць, накіраваную на ўспрымання, асэнсаванне, аднаўленне і ўзнаўленне таго, што чытаецца [22, с. 24].

Доктар філалагічных навук А. А. Грачыхін сцвярджае, што ў розных даследчых працах апісваецца некалькі навуковых паняццяў чытацкай дзейнасці, але да гэтага часу ніхто не вывеў яе адзінай тэорыі. На думку вучонага, усе прапанаваныя канцэпцыі паняццяў чытацкай дзейнасці, у асноўным, адлюстроўваюць толькі прыватныя яе аспекты [10, с. 215]. Ён прапануе сваю тыпалагічную мадэль чытацкай дзейнасці, якая складаецца з трох структурных блокаў. Першы блок уключае ў сябе фарміраванне кола чытання – патрэбы, мэты, інтарэсы, пошук інфармацыі, адбор і сістэматызацыю. Другі блок адлюстроўвае чытанне ў працэсе творчай дзейнасці – чытанне-прагляд, глыбокае чытанне, дынамічнае чытанне. У трэцім гаворыцца аб формах і метадах узнаўлення вынікаў чытання – кнігі, нататкі на палях, складанне часопісаў для чытання і бібліяграфічных дапаможнікаў, рэферыраванне [10, с. 217].

Чытацкая дзейнасць з'яўляецца адным са спосабаў існавання чалавека, яго жыццядзейнасці. Псіхалагічная сутнасць яе складаецца ў каштоўнасцях-арыентаваным, пазнавальна-камунікатыўным і эмацыйна-эстэтычным успрыманні, пазнанні, перажыванні, ацэньванні рэальнага або выдуманнага свету рэчаў, людзей, падзей, фактаў, думак, ідэй, пачуццяў, апісаных у тэксце.

У наш час адзначаецца катастрафічны спад цікавасці да чытання ў школьнікаў. Адной з прычын дадзенай тэндэнцыі з'яўляецца імклівае развіццё інфармацыйных тэхналогій і з'яўленне розных крыніц інфармацыі ў выглядзе інфармацыйных рэсурсаў Інтэрнэт-асяроддзя, даступных дзецям сродкаў

масавай інфармацыі. Акрамя гэтага, немалаважнай падставай для зніжэння цікавасці малодшых школьнікаў да чытання з'яўляецца недасканаласць самога працэсу навучання. Усе гэтыя абставіны абумоўліваюць патрэбнасць пошуку новых эфектыўных тэхналогій, накіраваных на развіццё ўстойлівай чытацкай цікавасці і чытацкай самастойнасці ў малодшых школьнікаў.

Многія псіхологі кажуць, што працэс авалодання чытаннем з'яўляецца дастаткова складаным, але цяжкасці ўзнікаюць не толькі ў тым, каб навучыць дзіця чытаць, але і ў тым, каб гэты працэс спадабаўся яму. Спачатку дзецям падабаецца працэс авалодання чытаннем: ім цікава бачыць, як з літар ўзнікаюць словы. Але калі справа даходзіць да павелічэння тэмпу і аб'ёму чытання, калі настаўнік у класе, а бацькі дома спрабуюць прымусіць дзіцяці больш чытаць для нарошчвання тэхнікі чытання, у многіх дзяцей малодшага школьнага ўзросту знікае цікавасць да кнігі і самога працэсу чытання з прычыны ўзнікнення адчування прымусу [1].

Праблеме развіцця чытацкай цікавасці і чытацкай самастойнасці ў малодшых школьнікаў надаецца ў наш час вялікая ўвага. Метадысты, педагогі і лінгвісты ў сваіх даследаваннях адзначаюць, што дзіцячае чытанне ўспрымаецца як педагагічны працэс, накіраваны не толькі на далучэнне дзяцей да кнігі, але і на прывіццё любові да кнігі, на глыбокі аналіз прачытанага, што спрыяе развіццю эстэтычнага густу і фармаванню маральнай свядомасці чытачоў.

В. А. Сухамлінскі лічыў, што працэс навучання пісьму і чытання будзе лёгкай пры ўмове, калі грамата стане для дзіцяці яркай, займальнай часткай жыцця, поўнай жывымі вобразамі, гукамі, мелодыямі. Тое, што дзіця павінна запомніць, перш за ўсё, павінна быць цікавым. Вучоны сцвярджаў, што «калі ў пачатковай школе дзеці мала чыталі, у іх складвалася структура маладзейнага мозгу» [25, с. 16]. Па гэтай прычыне ён называў асноўнай задачай настаўніка фарміраванне ўстойлівай цікавасці да чытання.

Л. Ф. Кліманава адзначае, што чытацкая цікавасць разглядаецца як цікавасць да чытання, жаданне і патрэба аднаўлення сэнсу чужой мовы па яе пісьмовай форме. Аўтар кажа, што чытацкая цікавасць выяўляецца праз адчуванне школьнікам жадання зразумець асноўны сэнс слоў, надрукаваных у тэксце. Часта гэты інтарэс суправаджаецца імкненнем дзіцяці прадэманстраваць свае ўменні іншым людзям [17].

Т. Г. Галактыёнава дала ў сваіх даследаваннях абагульненне тэарэтычных навуковых падыходаў па праблеме вывучэння чытацкай цікавасці. Яна вылучыла некаторыя характарыстыкі, якія маюць значэнне для далучэння да чытання, сярод якіх далучэнне да ўзаемадзеяння і зносін у сацыяльнай групе, апасродкаванай чытаннем; імкненне і здольнасць вырашаць

асобасныя і сацыяльна значныя праблемы сродкамі чытання; імкненне да самаразвіцця ў аспекце чытання [8].

Вялікі ўклад у вывучэнне праблемы фарміравання ў школьнікаў чытацкай дзейнасці і развіцця чытацкай самастойнасці зрабіў вядомы педагог К. Дз. Ушынскі. На думку вучонага, адной з самых важных педагогічных задач з'яўляецца прывучванне дзіцяці да самастойнай працы і да самастойнай гутаркі з кнігай. Ён лічыў, што неабходна не толькі прывучыць вучня да размовы з кнігай, але яшчэ і развіць ахвоту да гэтай размовы [26]. К. Дз. Ушынскі разумее чытацкую самастойнасць як здольнасць чытача разумець твор і адчуць яго.

Метадыст М. І. Амарокава лічыць, што чытацкая самастойнасць будзе ўзнікаць тады, калі ў школьніка будзе сфарміраваны навык усвядомленага чытання і развіты матывы вучэбнай дзейнасці. Аўтар кажа пра тое, што ў кантэксце агульнай задачы развіцця дзіцяці пачатковая школа павінна ўдзельнічаць у фарміраванні свядомага чытача, які праяўляе цікавасць да працэсу чытання і валодае не толькі трывалымі навыкамі чытання, але і спосабамі самастойнай працы з тэкстам, які чытаецца, і дзіцячай кнігай [21].

А. А. Каляда разглядае чытацкую самастойнасць як уласціvasць асобы, якая характарызуецца наяўнасцю ў чытача матываў, якія падахвочваюць яго звяртацца да кніг, і сістэмы ведаў, уменняў, навыкаў, якія даюць яму магчымасць з найменшымі затратамі сілаў і часу рэалізаваць свае падахвочванні ў адпаведнасці з грамадскай і асабістай неабходнасцю [16].

М. М. Святлоўская сцвярджае, што «чытацкая самастойнасць з'яўляецца уласціvasцю асобы, якая дазваляе чытачу пры першай неабходнасці звычайна звяртацца да кніг за тым вопытам, якога яму не хапае, з мінімальнымі выдаткамі часу і сілаў знаходзіць у іх і прысвойваць на максімальна даступным яму ўзроўні патрэбны вопыт або ўсталёўваць, што цікавы для яго вопыт у кнігах пакуль не апісаны» [23, с. 19].

М. С. Васільева апісвае чытацкую самастойнасць як здольнасць чытача карыстацца кнігай як крыніцай ведаў і інфармацыі [4, с. 143].

В. В. Джэжэлей разумее пад чытацкай самастойнасцю «ўменне і жаданне ўкладваць у чытанне «працу душы», роздум над кнігай яшчэ да чытання, успрыманне зместу, абдумванне прачытанага, калі кніга ўжо зачынена» [12, с. 35].

Згодна з меркаваннем А. Т. Алексееўскай, чытацкая самастойнасць уключае ў сябе сфарміраванасць тэхнікі чытання, умення слухаць, успрымаць і ўсведамляць прачытанае [1].

У навуковай літаратуры прапануецца мноства розных фактараў, якія абуджаюць чытацкую самастойнасць у дзіцяці. Е. Л. Ганчарова ў сваіх працах называе цэлы комплекс прычын і абставінаў развіцця чытацкай самастойнасці. Яна лічыць, што глыбіня зацікаўленасці школьніка ў самастойным чытанні кніг залежыць, у першую чаргу, ад спадчыннай і генетычнай схільнасці чалавека, ад стану здароўя дзіцяці, ад стаўлення да чытання з боку значных для дзіцяці дарослых, ад сітуацый навучання ў сям'і і ў школе, ад індывідуальных асаблівасцяў псіхікі дзіцяці і г.д. [9].

І. В. Дубровіна кажа, што для мэтанакіраванага імкнення да чытання важным і абавязковым з'яўляецца праява вучнем эмацыйнай і разумовай актыўнасці, бо менавіта чытацкая цікавасць выступае заахвочвальнай сілай, якая накіроўвае школьніка на самастойнае жаданне ўзяць кнігу з мэтай даведацца яе змест і атрымаць эмацыйную асалоду. Аўтар лічыць, што менавіта гэты момант цікавасці з боку вучня з'яўляецца важным фактарам, які павінен заўважыць і падтрымаць настаўнік. Ад своечасовасці рэакцыі педагога ў моманты цікавасці школьніка да чытання часта залежыць, ці будзе поспех у развіцці чытацкай самастойнасці ў дзіцяці. Вучоны вылучае тры асноўных катэгорыі вучняў па ступені праявы іх цікавасці да самастойнага чытання. Першую катэгорыю складаюць дзеці з пасіўнай развітасцю цікавасці, якія бяруць кнігу і разглядаюць карцінкі без усвядомленай мэты, не праяўляючы вербальнай актыўнасці і ўражанняў ад прачытанага. Да другой катэгорыі адносяцца дзеці з актыўнай развітасцю, якія просяць пачытаць, але без усвядомленай мэты, часам адлюстроўваюць свае ўражанні ў міміцы, жэстах альбо малюнках. Да трэцяй – дзеці з мэтавай скіраванасцю. Яны ўвесь час просяць пачытаць кнігу, разглядаюць карцінкі, імкнуча самастойна прачытаць тэкст і зразумець яго [13].

Многія даследчыкі праблемы развіцця чытацкай самастойнасці кажуць пра тое, што крызіс дзіцячага чытання выяўляецца не столькі ў тым, што большасць дзяцей перасталі чытаць, колькі ў тым, што ў іх не развіты цікавасць да гэтай сферы заняткаў.

Такім чынам, аналіз псіхалага-педагагічнай літаратуры дазваляе зрабіць выснову, што чытацкая самастойнасць уяўляе сабой асобасную ўласцівасць школьніка, якую можна лічыць канчатковай мэтай і аб'ектыўным паказчыкам дзейнасці малодшых школьнікаў па чытанні. Чытацкая самастойнасць праяўляецца ва ўстойлівай патрэбе звяртацца да кніг, ва ўсвядомленым выбары матэрыялу для чытання, у здольнасці эфектыўна прымяніць у працэсе чытання набытыя веды, уменні і навыкі. Адною з найважнейшых задач настаўніка пачатковых класаў з'яўляецца фарміраванне цікавасці да чытання і патрэбы ў чытанні ў вучняў, іх чытацкай самастойнасці.

1.2 Псіхалага-педагагічныя асаблівасці малодшых школьнікаў, якія ўплываюць на схільнасць да чытацкай самастойнасці

Сёння ва ўсіх сферах дзейнасці ад чалавека патрабуецца праява самастойнасці, якая пачынае фарміравацца ўжо з пачатковай школы. У сувязі з гэтым галоўнай задачай фарміравання самастойнасці становіцца не проста даць малодшым школьнікам пэўны багаж ведаў, а сфарміраваць уменні і навыкі ў набыцці іх самастойна.

Самастойнасць малодшага школьніка праяўляецца ва ўменні ставіць перад сабой розныя задачы і выконваць іх без дапамогі і падахвочвання зvonку. Гэта звязана, перш за ўсё, з патрэбай чалавека выконваць дзеянні па ўласным ўсвядомленым жаданні. Менавіта таму на першы план выходзяць такія асаблівасці развіцця дзіцяці, як пазнавальная накіраванасць, уменне ставіць перад сабой мэты, планаваць і арганізоўваць сваю працу, рэфлексія, ініцыятыўнасць, творчая актыўнасць.

Малодшы школьны ўзрост з'яўляецца значным перыядам у жыцці чалавека, які прадугледжвае выхад на новую ўзроставую прыступку, з'яўленне мноства новых магчымасцяў, развіцця новых уменняў і навыкаў. У гэтым узросце адбываецца фарміраванне матываў навучальнай дзейнасці, развіццё здольнасці да навучання, раскрыццё індыўідуальных асаблівасцяў і здольнасцяў, навыкаў самакантролю, самаарганізацыі і самарэгулявання, фарміраванне адэкватнай самаацэнкі, засваенне сацыяльных нормаў, актыўнае маральнае развіццё, фарміраванне навыкаў зносін, пабудова трывалых сяброўскіх кантактаў.

Псіхалагічныя асаблівасці малодшага школьнага ўзросту звязаны з развіццём кагнітыўных і сацыяльных навыкаў. У гэтым узросце дзеці пачынаюць развіваць сваё лагічнае і абстрактнае мысленне, што дазваляе ім вырашаць больш складаныя задачы і праблемы [7]. Дзеці таксама пачынаюць развіваць свае сацыяльныя навыкі, такія як уменне мець зносіны з іншымі людзьмі, вырашаць канфлікты і супрацоўнічаць.

Кагнітыўныя асаблівасці малодшага школьнага ўзросту звязаны з развіццём мыслення і памяці. Дзеці пачынаюць развіваць сваю здольнасць да аналізу і сінтэзу інфармацыі, што дазваляе ім лепш разумець свет вакол іх, даследаваць яго. У гэтым ім дапамагае чытанне. Яны таксама пачынаюць развіваць сваю памяць, што дазваляе запамінаць больш інфармацыі і выкарыстоўваць яе ў сваёй дзейнасці [18].

Малодшы школьны ўзрост – гэта перыяд актыўнага росту і развіцця на фізічным, псіхалагічным, кагнітыўным, сацыяльным і эмацыйным узроўнях. Разуменне асаблівасцяў гэтага ўзросту дапамагае настаўнікам і іншым

дарослым ўзаемадзейнічаць з дзецьмі больш эфектыўна і дапамагаць ім у развіцці і навучанні [20]. Важна адзначыць, што кожнае дзіця унікальнае і можа мець свае індывідуальныя асаблівасці развіцця. Таму, акрамя агульных характарыстык малодшага школьнага ўзросту, неабходна ўлічваць індывідуальныя асаблівасці кожнага дзіцяці пры падыходзе да яго навучання і выхавання.

У малодшым школьным узросце адбываецца актыўнае развіццё матывацыйнай і валявой сферы асобы. Калі дзіця прыходзіць у пачатковую школу, то ў яго адсутнічаюць яшчэ матывы, што накіроўваюць яго дзейнасць на засваенне новых ведаў, на авалоданне агульнымі спосабамі дзеянняў. Да моманту паступлення ў школу ў яго яшчэ захоўваецца патрэба прымаць мэты дарослых, настаўніка за свае ўласныя мэты. Важна забяспечыць такое фарміраванне матываў, якое падтрымлівала б эфектыўную і плённую вучэбную працу кожнага вучня на працягу ўсіх гадоў яго знаходжання ў школе і было б асновай для яго самаадукацыі і самаўдасканалення ў будучыні [27]. Малодшы школьнік вучыцца разумець і прымаць мэты, пастаўленыя настаўнікам, выконвае дзеянні па інструкцыі. Пры правільнай арганізацыі вучэбнай дзейнасці малодшых школьнікаў можна закладваць ўменні самастойнай пастаноўкі мэты, самастойнай працы. Пачынае складвацца ўменне суаднясення мэты са сваімі магчымасцямі.

На першых этапах навучання, у малодшым школьным узросце, дапытлівасць, непасрэдная цікавасць да навакольнага, з аднаго боку, і імкненне выканаць грамадска значную дзейнасць – з другога, вызначаюць станоўчае стаўленне вучняў да вучобы і звязаныя з гэтым эмацыйныя перажыванні з нагоды атрыманых ацэнак. Адставанне ў навучанні, дрэнныя адзнакі часцей за ўсё востра, да слёз перажываюцца дзецьмі [20]. Самаацэнка ў малодшым школьным узросце фармуецца галоўным чынам пад уплывам адзнак настаўніка. Асаблівае значэнне дзеці надаюць сваім інтэлектуальным магчымасцям і таму, як яны ацэньваюцца іншымі. Ім важна, каб станоўчая ацэнка была агульнапрызнаная.

Да канца дашкольнага дзяцінства ў дзіцяці складваецца дастаткова моцная матывацыя да навучання ў школе – «унутраная пазіцыя школьніка» [27]. Яна складаецца ў патрэбнасці дзіцяці наведваць школу, ўключацца ў новую для яго навучальную дзейнасць, заняць новае становішча сярод навакольных, спазнаваць новае і атрымліваць веды. Вядучай дзейнасцю ў дзяцей малодшага школьнага ўзросту з'яўляецца навучальная. Па меры яе асваення ў іх фармуюцца наступныя новыя якасці: адвольнасць як якасць псіхічных працэсаў; самакантроль; рэфлексія як здольнасць аналізаваць свае меркаванні і ўчынкі.

Малодшы школьны ўзрост з'яўляецца найбольш сензітыўным для фарміравання пазнавальных працэсаў, а адсутнасць працы па іх фарміраванні ў адукацыйным працэсе суправаджаецца адсутнасцю ўвагі і дысцыпліны, уменняў слухаць настаўніка, ставіць мэты, планаваць сваю дзейнасць, спраўляцца з жыццёвымі і навучальнымі перашкодамі, самастойна выконваць заданні што адмоўна адбіваецца на паспяховасці засваення вучэбнага матэрыялу па ўсіх прадметах вучэбнай праграмы [5].

Так, у малодшым школьным узросце цэнтрам псіхічнага развіцця дзіцяці становіцца фарміраванне адвольнасці ўсіх псіхічных працэсаў (памяці, увагі, мыслення, арганізацыі дзейнасці). І. А. Зімня лічыць, што самастойнасць з'яўляецца вынікам правільна арганізаванай вучэбнай дзейнасці вучняў на ўроку, што матывуе самастойнае яе пашырэнне, паглыбленне і працяг у вольны час [2].

Самастойнасць як метады навучання прадугледжвае фарміраванне важных агульных навучальных уменняў (аналізаваць, планаваць, параўноўваць, кантраляваць), вызначаных рэфлексіўных якасцяў, якія забяспечваюць развіццё самастойнасці як якасці асобы, фарміруюць суб'екта вучэбнай дзейнасці.

Пад самастойнасцю варта разумець такую форму арганізацыі вучэбнай і маўленчай дзейнасці вучняў, пры якой пад кіраўніцтвам настаўніка на ўроку вучні самастойна ажыццяўляюць паслядоўны цыкл навучальных дзеянняў, накіраваных на авалоданне адпаведным матэрыялам або фарміраванне навучальных навыкаў і ўменняў. Гэта рыхтуе вучняў да арганізаванай настаўнікам вучэбна-камунікатыўнай дзейнасці, у працэсе якой змяняецца структура іх псіхічнай дзейнасці і рэалізуецца мэты навучання вучняў пачатковых класаў. Таксама пад самастойнай працай разумеюць розныя віды індывідуальнай і калектыўнай дзейнасці вучняў, якую яны ажыццяўляюць на класных і пазакласных занятках або дома па заданнях без непасрэднага ўдзелу настаўніка і бацькоў [3].

Такім чынам, у сучаснай педагагічнай сістэме адной з важных задач з'яўляецца развіццё самастойнасці да чытання, выхаванне чытацкай і інфармацыйнай культуры ў школьнікаў. Самастойнасць малодшага школьніка праяўляецца ва ўменні ставіць перад сабой розныя задачы і выконваць іх без дапамогі і падахвочвання зvonку. Фарміраванню самастойнасці, у тым ліку і чытацкай садзейнічаюць такія асаблівасці развіцця дзіцяці, як пазнавальная накіраванасць, уменне ставіць перад сабой мэты, планаваць і арганізоўваць сваю працу, рэфлексія, ініцыятыўнасць, творчая актыўнасць.

1.3 Метады і прыёмы фарміравання чытацкай самастойнасці ў малодшым школьным узросце

Сярод разнастайнасці шляхоў і сродкаў фарміравання чытацкай самастойнасці найбольш значныя для малодшых школьнікаў – захопленне выкладанне, навізна вучэбнага матэрыялу, выкарыстанне інавацыйных формаў і метадаў навучання, стварэнне сітуацыі поспеху на ўроку. Гэтыя сродкі знаходзяць сваю рэалізацыю пры ўкараненні ў працэс навучання нетрадыцыйных метадычных прыёмаў працы з тэкстам. З дапамогай нетрадыцыйных прыёмаў працы з тэкстам магчыма, маючы традыцыйнае ўтрыманне навучальных дысцыплін, зрабіць працэс навучання развіццёвым асяроддзем.

У метадычнай літаратуры прадстаўлена мноства даследаванняў і распрацовак па эфектыўным развіцці чытацкай самастойнасці ў малодшых школьнікаў. Сярод асноўных метадаў называецца метады творчага чытання і метады тлумачальнага чытання. Накіраванасць метады творчага чытання выяўляецца ў імкненні зрабіць чытанне актам сатворчасці са стваральнікам тэксту і развіцці здольнасці да творчага самавыяўлення. Метады тлумачальнага чытання прадугледжвае забеспячэнне максімальнага здабывання з тэксту карыснай інфармацыі.

Працэс працы на ўроку над творам павінен быць накіраваны на разуменне тэксту, выражэнне адносін вучняў да гэтага тэксту, а таксама развіццю чытацкага цікавасці. Самым эфектыўным відам працы на ўроку з тэкстам з'яўляецца чытанне з элементамі гутаркі, абагульнення, пошукаў і адкрыццяў ісцін, супрацоўніцтва паміж настаўнікамі і вучнем. Для арганізацыі гэтага працэсу можна выкарыстоўваць наступныя метады і прыёмы:

- выразнае чытанне;
- калектыўнае чытанне;
- гутарка аб прачытаным;
- складанне плана;
- падрабязны, выбарачны, творчы, кароткі пераказ;
- графічнае і слоўнае маляванне;
- складанне дыяфільма;
- драматызацыя;
- дыскусія;
- спаборніцтва чытальнікаў;
- рэклама кнігі і г. д.

Важным у развіцці цікавасці да чытання ў школьнікаў з'яўляецца эфектыўны падбор тэкстаў і заданняў. Асноўным інструментам навучання

малодшых школьнікаў на ўроках літаратурнага чытання з'яўляецца вучэбна-метадычны комплекс. Падручнікі складзены з улікам узроставых асаблівасцяў школьнікаў і накіраваны на выхаванне паважлівага стаўлення да людзей, чужога меркавання, любові да Радзімы, свайго народу, фарміраванне ўмення будаваць дыялог, заснаваны на ўзаемнай павазе [19].

Падручнікі па літаратурным чытанні пабудаваны з улікам асноўных напрамкаў навучання чытанню, такіх як:

- авалоданне навыкам чытання;
- авалоданне ўменнем выразна чытаць;
- авалоданне ўменнем аналізу тэксту;
- авалоданне ведамі пра літаратуру на ўзроўні ўяўлення, чытання і вывучэння ўзорных твораў дзіцячай рускай, беларускай, замежнай літаратуры.

Тэксты і заданні ў падручніках падабраныя так, каб праца на ўроку вялася па трох напрамках:

- знаёмства вучняў з канкрэтным зместам твора;
- усталяванне прычынна-следчых сувязяў у развіцці сюжэту;
- абагульненне, ацэнка мастацкага твора.

Дзякуючы падручнікам і добрай падрыхтоўцы настаўніка малодшыя школьнікі вучацца разважаць, пераказваць творы, складаць план апавядання, аналізаваць і пазнаваць вельмі шмат цікавага, важнага і патрэбнага для сябе [5].

Немалаважнае значэнне для развіцця чытацкай самастойнасці мае разнастайнасць формаў пазакласнай дзейнасці. Пад формамі пазакласнай дзейнасці маецца на ўвазе выражэнне зместу гэтай дзейнасці праз пэўную структуру адносін педагогаў, бібліятэкараў, вучняў і бацькоў. Для арганізацыі пазакласнай дзейнасці, накіраванай на развіццё чытацкай самастойнасці, можна прапанаваць наступныя прыёмы працы:

- літаратурнае свята;
- літаратурная гульня;
- літаратурная гасцёўня;
- тэатральны фестываль;
- гурток;
- алімпіяды, конкурсы, віктарыны;
- экскурсія;
- дыспут;
- канцэрт;
- дыскусія;
- спаборніцтвы чытальнікаў і інш.

Акрамя пералічаных вышэй формаў арганізацыі і відаў дзейнасці па развіцці чытацкай самастойнасці ў пачатковай школе можна прапанаваць таксама: інсцэніроўку эпізоду з кнігі, малюнкi і плакаты да кнігі, школьны спектакль, наведванне тэатральнага спектакля па вывучаным літаратурным творы, кансультацыю бібліятэкара ў школьнай бібліятэцы, плакат да кнігі [11].

Даволі эфектыўнымі з'яўляюцца такія прыёмы працы як вусная кніга, адкрытыя ўрокі, урокі-справаздачы і складальніцтва.

Вусная кніга ўяўляе сабой тэатралізаванае прадстаўленне, якое мае ўсе прыкметы часопіса: вокладку, якую прыдумляюць самi вучні, назву, эмблему.

Адкрытыя ўрокі ўяўляюць сабой выніковыя ўрокі, на якіх паказваюцца ўсе дасягненні настаўніка і вучняў за пэўны перыяд навучання. Іх больш эфектыўна праводзіць для вучняў пачатковай школы [15].

Урокі-справаздачы праводзяцца ў паўсядзённай вучэбнай дзейнасці. Яны ўяўляюць сабой справаздачу аб чытанні кніг пазакласнага чытання. Рэкамендуецца весці чытацкі дзённік, каб на уроках-справаздачах лягчэй было ўспомніць цікавыя моманты твора, эпізоды, замалёўкі сцэн.

Складальніцтва з'яўляецца своеасаблівай формай творчай працы з малодшымі школьнікамі, якая дапамагае развіваць іх чытацкі і пазнавальны інтарэс, а таксама праяўляць творчыя здольнасці. Настаўніку неабходна накіроўваць дзяцей у складальніцтве, ажыццяўляць кіраўніцтва, прапаноўваць тэмы, скласці план.

Важным напрамкам у працы па развіцці чытацкай самастойнасці малодшых школьнікаў з'яўляецца арганізацыя літаратурных гульняў і літаратурных святаў [7]. Літаратурнымі гульнямі называюцца такія гульні, якія пабудаваныя на слоўным матэрыяле. Яны ўяўляюць вялікую цікавасць і карысць для развіцця чытацкай самастойнасці малодшых школьнікаў. Яны будуцца на адгаваньні мастацкіх твораў па ўрыўках, узнаўленні радкоў па ключавых словах, пастаноўцы пытанняў па вывучаных творах, пазнаванні літаратурных герояў, прозвішчаў аўтараў, назваў кніг, пазнаванні герояў і кніг па апісанні і т.д. Такія гульні спрыяюць развіццю інтэлектуальных, маральных і валявых якасцяў, удасканалванню кругагляду, узбагачэнню слоўнікавага запасу, выяўлення творчых здольнасцей дзяцей.

Развіццё чытацкай культуры дзяцей уяўляе сабой дынамічны, бесперапынны працэс засваення каштоўнасцяў, які ажыццяўляецца ў ходзе зносін з кнігай [6]. Апошняе мае вырашальнае значэнне для станаўлення эстэтычнай свядомасці, эмоцый, сацыяльнай актыўнасці чалавека, пазнання сэнсу яго існавання. Развіццё чытацкай культуры як арганізаваны працэс

накіравана на рэалізацыю агульнай мэты – далучэння чалавека да каштоўнасцяў духоўнай і сацыяльнай культуры.

Такім чынам, правільная арганізацыя розных формаў і метадаў работы па развіцці чытацкай самастойнасці спрыяе фарміраванню ўстойлівай чытацкай цікавасці малодшых школьнікаў, умення працаваць з літаратурай пэўнага роду, умення правільна аналізаваць, супастаўляць, выказваць ці апісваць сваё меркаванне, фарміравання першасных навыкаў самастойнай даследчай дзейнасці.

Высновы па першай главе

1. Чытацкая самастойнасць уяўляе сабой асобасную ўласцівасць школьніка, якую можна лічыць канчатковай мэтай і аб'ектыўным паказчыкам дзейнасці малодшых школьнікаў па чытанні. Чытацкая самастойнасць праяўляецца ва ўстойлівай патрэбе звяртацца да кніг, ва ўсвядомленым выбары матэрыялу для чытання, у здольнасці эфектыўна прымяніць у працэсе чытання набытыя веды, уменні і навыкі. Адной з найважнейшых задач настаўніка пачатковых класаў з'яўляецца фарміраванне цікавасці да чытання і патрэбы ў чытанні ў вучняў, іх чытацкай самастойнасці.

2. Самастойнасць малодшага школьніка праяўляецца ва ўменні ставіць перад сабой розныя задачы і выконваць іх без дапамогі і падахвочвання зvonку. Фарміраванню самастойнасці, у тым ліку і чытацкай садзейнічаюць такія асаблівасці развіцця дзіцяці, як пазнавальная накіраванасць, уменне ставіць перад сабой мэты, планаваць і арганізоўваць сваю працу, рэфлексія, ініцыятыўнасць, творчая актыўнасць.

3. Правільная арганізацыя розных формаў і метадаў работы па развіцці чытацкай самастойнасці спрыяе фарміраванню ўстойлівай чытацкай цікавасці малодшых школьнікаў, умення працаваць з літаратурай пэўнага роду, умення правільна аналізаваць, супастаўляць, выказваць ці апісваць сваё меркаванне, фарміравання першасных навыкаў самастойнай даследчай дзейнасці.

ГЛАВА 2 ПРАКТЫЧНЫЯ ПАДЫХОДЫ ДА ФАРМІРАВАННЯ ЧЫТАЦКАЙ САМАСТОЙНАСЦІ МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ

2.1 Вывучэнне практыкі фарміравання чытацкай самастойнасці ў навучанні малодшых школьнікаў 3 класа

У сучаснай педагагічнай сістэме адной з важных задач з'яўляецца развіццё самастойнасці да чытання, выхаванне чытацкай і інфармацыйнай культуры ў школьнікаў. Ад таго, наколькі сфарміравана і развіта чытацкая самастойнасць у вучня ў пачатковай школе, залежаць яго далейшыя поспехі ў вучэбнай дзейнасці, фарміраванне яго як асобы.

У сучаснай пачатковай школе вылучаюцца два тыпы ўрока чытання:

- урок літаратурнага чытання;
- урок чытацкай самастойнасці ці пазакласнага чытання, якое з'яўляецца абавязковай часткай падрыхтоўкі дзяцей да самастойнага чытання.

Фарміраванне чытацкай самастойнасці малодшых школьнікаў ўключае 4 этапы:

1 этап – падрыхтоўчы, на якім адбываецца навучанне дзяцей чытацкай азбуцы. На гэтым этапе дзеці вучацца ўспрымаць змест дзіцячых кніг на слых, разглядаць кнігі, усталёўваць самыя простыя ўзаемасувязі паміж іх зместам і афармленнем, прывучацца вылучаць найважнейшыя надпісы на вокладцы (загаловак кнігі, прозвішча аўтара) і адразу ж прымяняць атрыманыя веды ў самастойнай дзейнасці з кнігай складаць з знаёмых літар склады, словы, чытаць надпісы;

2 этап – пачатковы, на якім адбываецца назапашванне ўзроўню мінімальнага літаратурнага развіцця і пробы дзецьмі сіл у самастойным чытанні розных кніг пад кіраўніцтвам настаўніка. Да гэтага часу дзеці ўжо сталі пісьменнымі і прыступілі да засваення ўласнага чытання, авалодвалі ўменнем свядома ўспрымаць і ўзнаўляць не словы і сказы, а тэксты невялікіх літаратурных твораў. У дзяцей замацоўваюцца навыкі тэхнікі і выразнасці чытання. А на ўроках пазакласнага чытання дзеці вучацца прымяняць набытыя ўменні пры самастойным чытанні кніг;

3 этап – асноўны, на якім адбываецца непасрэднае фарміраванне навыкаў, якія характарызуюць сапраўднага чытача, які ўмее самастойна і кваліфікавана чытаць даступныя кнігі і іншы друкаваны матэрыял для пашырэння і папаўнення сваіх ведаў;

4 этап – заключны, які характарызуецца фарміраваннем у дзяцей чытацкіх пераваг і інтарэсаў на базе атрыманых за гады навучання ведаў пра кнігі і ўменняў з імі самастойна дзейнічаць.

Праца з кнігай у працэсе вучэбнай дзейнасці багатая і разнастайная як па форме, так і па змесце. Задача кожнага педагога – навучыць дзяцей любіць кнігу, адчуваць патрэбу ў ёй, разумець яе. У навучанні, выхаванні і развіцці малодшых школьнікаў кніга адыгрывае вялікую ролю. Але яна вучыць толькі тады, калі дзеці ўмеюць з ёй працаваць, умеюць чытаць і разумець прачытанае.

Можна назваць наступныя асноўныя задачы педагога па развіцці чытацкай самастойнасці ў малодшых школьнікаў:

- развіццё цікавасці да чытання і, як следства, фарміраванне чытацкай цікавасці ў цэлым;
- развіццё маўлення вучняў праз фарміраванне правільнай літаратурнай мовы і ўменняў выказваць свае думкі і пачуцці ў розных формах вуснай і пісьмовай мовы;
- удасканаленне якасці чытання як асновы глыбокага і паўнаwartаснага ўспрымання малодшымі школьнікамі мастацкага тэксту;
- засваенне вучнямі маральных каштоўнасцяў, якія змяшчаюцца ў мастацкім творы, асэнсаванне маральных паняццяў, фарміраванне маральных якасцей асобы на прыкладзе літаратурных герояў.

Важна таксама стварыць неабходныя спрыяльныя ўмовы, якія ўплываюць на развіццё чытацкай самастойнасці малодшых школьнікаў, прычым як на ўроках, так і ў пазаўрочнай дзейнасці.

Такім чынам, у практыцы фарміравання чытацкай самастойнасці малодшых школьнікаў вылучаюцца ўрокі літаратурнага чытання і ўрокі чытацкай самастойнасці ці пазакласнага чытання, якія з'яўляюцца абавязковай часткай падрыхтоўкі дзяцей да самастойнага чытання. Фарміраванне чытацкай самастойнасці малодшых школьнікаў адбываецца паступова, праходзячы розныя этапы, якія прыводзяць да фарміравання ў дзяцей чытацкіх пераваг і інтарэсаў на базе атрыманых за гады навучання ведаў пра кнігі і ўменняў з імі самастойна дзейнічаць.

2.2 Аналіз праграмы па літаратурным чытанні і бібліятэчных фармуляраў вучняў 3 класа

2.3 Сістэма работы па фарміраванні чытацкай самастойнасці

Высновы па другой главе

1. Фарміраванне чытацкай самастойнасці малодшых школьнікаў адбываецца паступова, праходзячы розныя этапы, якія прыводзяць да фарміравання ў дзяцей чытацкіх пераваг і інтарэсаў на базе атрыманых за гады навучання ведаў пра кнігі і ўменняў з імі самастойна дзейнічаць.

2. У выніку аналіза праграмы па літаратурным чытанні было адзначана, што самастойная праца вучня з кнігай з'яўляецца неад'емнай часткай фарміравання чытацкай дзейнасці, дае магчымасць удасканалення навыку чытання. Анализ бібліятэчных фармуляраў вучняў 3 класа, а таксама анкетаванне дазволіла ўстанавіць, што чытацкая самастойнасць у вучняў знаходзіцца на нізкім узроўні.

3. Для фарміравання чытацкай самастойнасці неабходна прапанаваць эфектыўную сістэму працы з вучнямі, якая актывізуе іх пазнавальную і чытацкую дзейнасць. выкарыстанне розных метадаў і прыёмаў на ўроках літаратурнага чытання спрыяе развіццю чытацкай самастойнасці малодшых школьнікаў і досыць станоўча адбіваецца на паспяховым развіцці дзяцей у цэлым. Выкарыстанне гульнёвых і нестандартных формаў правядзення ўрокаў, а таксама пазаўрочнай дзейнасці дазваляюць развіваць творчыя і чытацкія здольнасці вучняў.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Працэс чытання ўяўляе сабой складаную дзейнасць, якая ўключае ў сябе мноства этапаў. Кожны з іх мае свае спецыфічныя асаблівасці, звязаныя з уключанасцю ў працэс чытання розных псіхічных функцый: маўлення, ўспрымання, памяці, мыслення. Навучанне чытанню з'яўляецца адным з самых важных бакоў навучання і развіцця дзіцяці ў школе па ўсіх прадметах. Адною з асноўных задач пачатковай адукацыі з'яўляецца фарміраванне ў дзяцей чытацкай дзейнасці – навучанне іх правільнаму, бегламу, усвядомленаму, выразнаму чытанню.

У наш час праца над развіццём чытацкай самастойнасці з'яўляецца важнай задачай для настаўніка. Цікавасць да чытання і любоў да кнігі гуляюць важную ролю ў развіцці маўлення школьніка. У вырашэнні задачы па развіцці чытацкай самастойнасці дапамагаюць ўрокі літаратурнага чытання. Эфектыўнасць урокаў залежыць ад якасці абранага вучэбна-метадычнага комплексу, а таксама ад працы настаўніка пачатковай школы, якая павінна мець сістэматычны характар. Мэтай кожнага настаўніка пачатковых класаў з'яўляецца развіццё і прывіццё ў вучняў любові да кнігі, разумення патрэбы ў выбары кніжнай прадукцыі. Кніга мае вялікае значэнне ў навучанні і выхаванні малодшых школьнікаў. Але дасягненне неабходных вынікаў будзе адбывацца толькі ў тым выпадку, калі вучань сапраўды ўмее працаваць з ёй, разумець прачытанае. Ад гэтага ўмення шмат у чым залежыць разумовае і інтэлектуальнае развіццё школьніка.

7. Мэтай дадзенай працы была распрацоўка сістэмы работы, накіраванай на фарміраванне чытацкай самастойнасці малодшых школьнікаў. У працэсе напісання работы былі выкананы наступныя задачы: прааналізавана паняцце чытацкай самастойнасці і яго значэння ў адукацыйным працэсе; вылучаны псіхалага-педагагічныя асаблівасці малодшых школьнікаў, якія ўплываюць на схільнасць да чытацкай самастойнасці; раскрыты метады і прыёмы фарміравання чытацкай самастойнасці ў малодшым школьным узросце; вывучана практыка фарміравання чытацкай самастойнасці ў навучанні малодшых школьнікаў 3 класа; прааналізавана праграма па літаратурным чытанні і бібліятэчныя фармуляры вучняў 3 класа; распрацавана сістэма работы па фарміраванні чытацкай самастойнасці ў 3 класе. Такім чынам, мэта была дасягнута.

Вынікам курсавога даследавання стала распрацоўка сістэмы работы, накіраванай на фарміраванне чытацкай самастойнасці малодшых школьнікаў, а іменна комплекса ўрокаў па літаратурным чытанні для 3 класа.

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. Алексеевская, А. Т. Формирование читательских интересов младших школьников / А. Т. Алексеевская. – М. : Буки-Веди, 2014. – 380 с.
2. Ананьев, Б. Г. Анализ трудностей в процессе овладения детьми чтением и письмом / Б. Г. Ананьев // Известия АПН РСФСР. – 1955. – №70. – С. 105–149.
3. Бородина, В. А. Психология чтения / СПб. гос. акад. культуры, Библиоинформ. фак., Каф. социологии и психологии чтения. – СПб.: ГАК, 1997. – 78 с.
4. Васильева, М. С. Актуальные проблемы методики обучения чтению в начальных классах / М. С. Васильева, М. И. Оморокова, Н. Н. Светловская. – М. : Педагогика, 1977. – 342 с.
5. Верашчака, Г. І. Лексічная работа на ўроках беларускай мовы ў пачатковых класах / Г. І. Верашчака. – Мінск, 1998. – 208 с.
6. Вусная народная творчасць : вучэбна-метадычны комплекс / склад. А. І. Лугоўскі, Д. Я. Дрозд. – Мінск : БДПУ, 2014. – 206 с.
7. Выготский, Л. С. Психология развития ребенка / Л. С. Выготский. – М. : Изд-во ЭКСМО, – 2004. – 512 с.
8. Галактионова, Т. Г. Учим успешному чтению: пособие для учителей общеобразовательных учреждений / Т. Г. Галактионова, Е. И. Казакова. – М. : Просвещение, 2011. – 88 с.
9. Гончарова, Е. Н. Ранние этапы приобщения детей к чтению / Е. Н. Гончарова. – М. : Воспитание школьников, 2005. – 34 с.
10. Гречихин, А. А. Социология и психология чтения / А. А. Гречихин. – М. : МГУ печати, 2007. – 312 с.
11. Грымаць, А.А. Нацыянальная педагогіка / А.А. Грымаць // Народная асвета. – 1995. – № 1. – С. 3–5.
12. Джежжелей, О. В. Формирование круга чтения младших школьников / О. В. Джежжелей // Начальная школа. – 1989. – №1. – С. 33-38.
13. Дубровина, И. В. Младший школьник: развитие познавательных способностей / И. В. Дубровина, А. Д. Андреева, Е. Е. Данилова. – М. : Просвещение, 1991. – 303 с.
14. Жуковіч, М. В. Літаратурнае чытанне. 3 клас : у 2 ч. / М. В. Жуковіч. – Мінск : НІА, 2017.
15. Жуковіч, М. В. Сучасныя педагогічныя тэхналогіі на ўроках беларускай мовы і літаратуры / М. В. Жуковіч. – Мінск: Аверсэв, 2007. – 154 с.
16. Каляда, А. А. Выразнае чытанне : вучэб. дапаможнік / А. А. Каляда. – Мінск : Вышэйшая школа, 1989. – 270 с.

17. Климанова, Л. Ф. Уроки литературного чтения : метод. пособие / Л. Ф. Климанова. – М. : Просвещение, 2005. – 67 с.
18. Кулагина, И. Ю. Младшие школьники: особенности развития / И. Ю. Кулагина. – М.: Педагогика, 2009. – 176 с.
19. Лазарук, М. А. Вывучэнне беларускай мовы і літаратуры ў школе: кніга для настаўніка / М.А. Лазарук. – Мінск : Народная асвета, 1988. – 228 с.
20. Мухина, В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество / В. С. Мухина. – М.: Академия, 2010. – 456 с.
21. Оморокова, М. И. Совершенствование чтения младших школьников. Методическое пособие для учителя / М. И. Оморокова. - М. : АРКТИ, 1999. – 160с.
22. Светловская, Н. Н. Обучение детей чтению : практическая методика: учеб. пособие для студ. пед. вузов / Н. Н. Светловская. – М. : Академия, 2001. – 288 с.
23. Светловская, Н. Н. Как помочь детям, которые не хотят учиться читать / Н. Н. Светловская, Т. С. Пиче-Оол. – М. : Аркти, 2007. – 54 с.
24. Старжынская, Н. С. Методыка развіцця роднага маўлення / Н. С. Старжынская. – Мінск : Універсітэцкае, 1998. – 286 с.
25. Сухомлинский, В.А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский. – М. : Концептуал, 2016. – 320 с.
26. Ушинский, К. Д. Родное слово / К. Д. Ушинский. – М. : Просвещение, 1981. – 345 с.
27. Эльконин, Д. Б. Психологические вопросы формирования учебной деятельности в младшем школьном возрасте / Д. Б. Эльконин. – М.: ИПП, 2006. – 304 с.

ДАДАТАК

Дадатак А

Дадатак Б

Дадатак В